

شواهد متعددی نشان می‌دهد که طبری اصرار داشت در روایت خود از امام علی (ع) نامی به میان نیاورد. در مقاله‌ام، «قرآن شیعه»، روشن شده که طبری در تفسیر آیه تطهیر خود را به ندیدن زده و نگفته که این آیه به پیامبر، علی بن ابی طالب، فاطمه زهرا، حسن و حسین اختصاص یافته است.

واهل بیت (ع)، در عمده سخنانش به ملل و نحل شهرستانی یا ابن حزم ظاهری اندلسی استناد و در تاریخ و تفسیر هم به مرویات طبری اکتفا می‌کرد، گویا منبع دیگری را به رسمیت نمی‌شناخت.

طبری جرئت نداشت رویداد غدیر را نقل کند و به خطبه پیامبر که در آن درباره ولایت امیرالمؤمنین بر مسلمانان سخن گفت بپردازد. طبری صرفاً مورخی گردآورنده بود. شواهد متعددی نشان می‌دهد که طبری اصرار داشت در روایت خود از امام علی (ع) نامی به میان نیاورد. می‌دانیم که ابن حبیب اندلسی نویسنده کتاب الغزوات الضامنة الكاملة و الفتوح الجامعة الحافلة الكاملة فی ایام الخلفاء الثلاثة الاول نسخه‌ای از کتاب سیف بن عمر در اختیار داشت و از آن روایات متعددی از امام علی (ع) درباره جنگ‌های زده نقل کرده در حالی که طبری این روایات را حذف کرده بود. همچنین در مقاله‌ام، «قرآن شیعه»، روشن شده که طبری در تفسیر آیه تطهیر خود را به ندیدن زده و نگفته که این آیه به پیامبر، علی بن ابی طالب، فاطمه زهرا، حسن و حسین اختصاص یافته است. همچنین طبری تمامی روایاتی را که ابن عباس یا جابر ابن عبدالله انصاری نقل کرده‌اند و در آن از نزول آیه‌ای درباره امیرالمؤمنین سخن گفته‌اند طفره رفته است. طبری در تفسیر برگزیده خود از آیه مودت این گونه تفسیر کرده که مقصود از آیه این است: ای قریش! حق فامیلی را نسبت به ما ادا کنید. درباره و خانم لورا وچی والیبری می‌گوید که پس گذاشتن طبری و دیگر مورخان از اشاره به نام فاطمه زهرا ناشی از نگرانی آن‌ها از قطع دریافتی‌ها با ترسشان از مجازات‌های عباسیان بوده است.

ادله دیگری برای مشخص کردن بستگان نزدیک پیامبر (قربی) وجود دارد. بر اساس قرآن بخشی از خمس و بخشی از فیء به محمد و نزدیکان او می‌رسد (انفال/ ۴۱، ۸). منابع شیعی و سنی با هم هم‌رأی هستند که مقصود از ذی القربی در این آیه فرزندان و نوادگان هاشم و مطلب هستند و دو برادر دیگر هاشم، یعنی نوفل و عبدشمس (جد اعلای امویان)، در زمرة ذی القربی قرار نمی‌گیرند. بنا بر روایات فراوانی، برخورداری ذوی القربی از فیء در ازای سهیم نبودن آنان در صدقه و زکات بود.

مقدمه سخنان مادلونگ درباره آل‌البیت در قرآن با تکرار آرای کاپتانی در کتاب سالنامه اسلام و لامنس در کتاب فاطمه و دختران محمد آغاز می‌شود که گفته بودند آیه تطهیر (احزاب، ۳۳) درباره همسران پیامبر نازل شده است. در حالی که ترتیب به درستی اشاره کرده که افعال در این آیه جمع مذکر هستند، اما در آیات پیشینی جمع مؤنث‌اند. همچنین باید یادآور شد خاورشناس دیگری چون ادوارد براون، دوایت دنالدین را تشویق کرده بود تا به مطالعه تاریخ تشیع بر اساس داده‌های منابع شیعی بپردازد. دوپروفوسر اسرائیلی، یعنی اتان گلبگ و میثیر بار آشر، و همچنین دوپرواستار آمریکایی کتاب تشیع، یعنی کالین زینر و پول لاف، هم تأکید فراوانی بر شناخت تشیع از منابع شیعی و آثار علمای شیعه داشتند.

مادلونگ در موضوع رابطه اهل بیت انبیا با پیامبرشان بر آن است که آنان وارثان حکمت، داور، نبوت و کتاب پیامبران خود هستند، کمابینکه مطابق با آیات قرآنی خداوند اهل بیت انبیا را برتر از دیگران شمرده است. مادلونگ در هنگام بررسی اهل بیت انبیا تفسیری ایجابی و سهل‌گیرانه دارد، اما در بررسی اهل بیت پیامبر اسلام درباره بهارث بردن کتاب، نبوت، داور و حکمت تردیدی کند.

توجه مادلونگ به تفسیر طبری او را در آیه تطهیر از خاندان پیامبر به همسران پیامبر سوق می‌دهد. در آیه مودت بر آن شده که متن آیه با تفسیر آن ناهماهنگ است و در آیه مباهله بدین نتیجه رسیده که دو واژه «ابناء نا» و «نساء نا» محدود به اهل کساء نمی‌شود و اساساً حضور هیئت مسیحیان نجران در مدینه غیر قابل انکاست. مادلونگ همچنین زمانی که از

پژوهشگران معاصر نقل قول می‌کند تنها به تاریخ قرآن نولد که استناد می‌کند و مشخص نیست چرا به دیگر پژوهشگران توجهی نکرده است.

مادلونگ در فصل اول کتاب جانشینی، برخلاف دیگر آثاری که درباره تشیع نوشته، مواضع بی طرفانه‌ای نگرفته است. خاورشناس آمریکایی، فرانسوی، اسرائیلی و آلمانی محتاط‌اند و در بررسی تشیع اکتفا به منابع اهل سنت را کافی نمی‌دانند و حتی برخی چنین منابعی را بی‌فایده می‌شمارند. این در حالی است که مادلونگ بر این باور است که تاریخ و تفسیر طبری منابعی بی‌جایگزین در موضوع اهل بیت در قرآن هستند. امامی‌دانیم که طبری مرویات ابن عباس و جابر بن عبدالله انصاری و همچنین مرویات ائمه را در این زمینه نادیده می‌گیرد. او ابن کثیر بر آن اند که آیات مورد نظر درباره علی، فاطمه، حسن و حسین نازل نشده‌اند و در جایی قائل به آن است که مثلاً فلان آیه درباره ابوبکر نازل شده است. در موضوعاتی چون امام علی، توطئه شهادت امام کاظم، غدیر خم، فدک، قیام‌های مختار، زید بن علی، نفس الذکویه، ابراهیم قاتل باخمر و قیام زنگین در بصره، طبری کاملاً جانب‌دارانه نوشته است. همان گونه که گفته شد، طبری در موضوع جنگ‌های زده و فتوحات هر آنچه درباره علی بن ابی طالب بوده راز مرویات سیف بن عمر تمیمی حذف کرده بود؛ بنابراین اتکالی مادلونگ به آثار طبری به بی‌طرفی او آسیب زده است.

+

کتاب‌نامه

- ۱- جعیت، هشام (۱۹۹۱). الفتنة جدلية الدين والسياسة في الإسلام المبكر. ترجمة خليل احمد خليل. بيروت: دار الطليعة.
- ۲- ناجی، عبدالجبار، «المستشرقون و اشكالية قرآن الشیعة أقرآن فاطمة، كربلاء، مجلة المصباح، القسم الأول، العدد الخامس، ربيع ۱۴۲۲/۲۰۱۱: القسم الثاني، مجلة المصباح، العدد السادس، صیف ۱۴۳۲/۲۰۱۱».
- 3- Rodwell, J. M. (1861). *The Koran*. Williams and Norgate.
- 4- Palmer, H. (1880). *The Quran*. Oxford: The Clarendon Press.
- 5- Blachère, R. (1957). *Le Coran*. Paris.
- 6- Bar-Asher, Meir M. (1993). "Variant Readings and Additions of the Imami Shi'a to the Quran". *Israel Oriental Studies*, vol. 35, pp. 39–74.
- 7- (1999). *Scripture and Exegesis in Early Imami Shi'ism* (Islamic Philosophy, Theology & Science. Texts & Studies). Brill.
- 8- Bill, James A., and John Williams (2002). *Roman Catholics and Shi'i Muslims: Prayer, Passion and Politics*. USA: University of North Carolina Press.
- 9- Caetani, L. (1905-1925). *Annali dell'Islam*. Milan.
- 10- Clarke, Lynda G. (1994). *Early Doctrine of the Shi'ah according to the Shiite Sources*. Ph.D Dissertation. Institute of Islamic Studies, McGill University.
- 11- Colpe, Carsten (1990). "Das Siegel der Propheten". *Orientalia Suecana*, 33-35, 1984-1986, pp. 71-83 revised version, Carsten Colpe, Das Siegel der Propheten. Institut Kirche und Judentum, Berlin.
- 12- Friedmann, Yohanan (1986). "Finality of Prophethood in Sunni Islam". *JSAI*, vol. 7, pp. 177-215.
- 13- Goldziher, Ignac (1889-1890). *Muhammedanische Studien*. 2 Bde. Halle: Niemeyer.
- 14- (1919-1936). "Ahl al-Bait". E11: Leiden.
- 15- (1919-1936). "Āl", E11: Leiden.
- 16- Goldziher, I. & Tritton, A.S. & C. van Arenonk (1986). "ahl al-Bayt". E12: Leiden, vol. 1, pp. 257-258.